

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi

The Journal of Information and Documentation Studies

Derleme Makalesi | Review Article

📄 Açık Erişim | Open Access

Hafıza ve Kimlik Arasında: Romantizm Akımının Arşiv Anlayışına Etkisi

Between Memory and Identity: The Impact of Romanticism on Archival Thought

Bahattin Yalçinkaya¹

¹ Marmara Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye

Öz

Bu çalışma, Romantizm akımının arşiv kuramı ve uygulamaları üzerindeki etkilerini tarihsel, kuramsal ve kültürel bir çerçevede ele almaktadır. 18. yüzyılın sonlarında Aydınlanma'nın akıl merkezli yaklaşımına bir tepki olarak doğan Romantizm; bireyselliği, estetik duyarlılığı, doğaya ve geçmişe duyulan özlemi öne çıkararak yalnızca sanat ve edebiyatı değil, aynı zamanda toplumsal bellek yapıları ile arşiv düşüncesini de derinden etkilemiştir. Bu bağlamda belgeler, yalnızca idari kayıtlar değil; kimlik, duygu ve kültürel anlam taşıyan varlıklar olarak yeniden konumlandırılmıştır. Bu araştırma karşılaştırmalı bir kuramsal analiz yöntemiyle, özellikle Fransa, Almanya, İngiltere, Belçika ve İtalya'daki arşiv kurumlarının biçimlenişinde romantik tarih anlayışının oynadığı rolü ülke örnekleri üzerinden değerlendirmektedir. Aynı zamanda, bu analiz günümüz arşiv kuramlarında sıkça tartışılan hafıza, kimlik, anlatı ve duygu odaklı yaklaşımların, romantik düşüncenin epistemolojik mirasıyla nasıl ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Terry Cook, Helen MacNeil ve Michelle Cifor gibi çağdaş kuramcıların görüşleri doğrultusunda, Romantizm'in yalnızca estetik bir eğilim değil; arşivlerin kültürel ve duygusal boyutlarını açıklamada önemli bir düşünsel zemin sunduğu ileri sürülmektedir. Literatürde sınırlı biçimde ele alınan bu ilişkiyi sistematik olarak inceleyen çalışma, arşivleri yalnızca teknik yapılar olarak değil; aynı zamanda toplumsal hafızanın, kimliğin ve duygunun kesişiminde yer alan anlam üretim mekânları olarak yeniden düşünmeye katkı sunmaktadır.

Abstract

This study explores the impact of the Romantic movement on archival theory and practice from historical, theoretical, and cultural perspectives. Emerging in the late 18th century as a reaction against the Enlightenment's rationalist and universalist paradigm, Romanticism emphasised individuality, aesthetic sensibility, and a nostalgic attachment to nature and the past. These values influenced not only art and literature but also transformed cultural memory structures and archival consciousness. In this context, records came to be understood not merely as administrative records but as carriers of identity, emotion, and cultural meaning. Employing a comparative theoretical analysis, this study examines how Romantic historical consciousness shaped the development of archival institutions in countries such as France, Germany, England, Belgium, and Italy. It also investigates how contemporary archival theories—centred on memory, identity, narrative, and affect—are epistemologically rooted in Romantic thought. Drawing on the perspectives of key archival theorists such as Terry Cook, Helen MacNeil, and Michelle Cifor, the paper argues that Romanticism offers more than an aesthetic orientation; it provides a conceptual foundation for rethinking the emotional and cultural dimensions of archives. By systematically addressing a relationship that has been rarely explored in the literature, this study contributes to a reimagining of archives not as merely technical systems but as meaning-making spaces situated at the intersection of memory, identity, and affect.

Anahtar Kelimeler

Romantizm · arşiv teorisi · kolektif hafıza · kimlik inşası · duygusal arşivcilik

Keywords

Romanticism · archival theory · collective memory · identity construction · emotional archival

Atıf | Citation: Yalçinkaya, B. (2025). Between memory and identity: The impact of romanticism on archival thought. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi—The Journal of Information and Documentation Studies*, (24), 64–78. <https://doi.org/10.26650/bba.2025.24.1701566>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Yalçinkaya, B.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Bahattin Yalçinkaya bahakaya@gmail.com

Extended Summary

This research examines the impact of Romanticism on the theories and practices surrounding archives, using a historical, theory, and epistemological perspective. Originating in the late 18th century as a cultural response to the rational and universal tendencies of the Enlightenment, Romanticism placed a strong emphasis on personal feelings, artistic appreciation, and a heartfelt connection to history. These principles not only transformed the realms of literature, art, and philosophy but also fundamentally altered the ways in which memory, documents, and archives were understood. This paper delves into how Romantic principles—particularly the focus on personal experience, cultural identity, and the notion of historical continuity—significantly changed the perception of archives. They evolved from mere administrative storage facilities to dynamic cultural institutions imbued with emotional and symbolic significance.

This research initiates an examination of the historical development of Romanticism and its intellectual departure from the Enlightenment principles. Drawing on the analyses of Ossewaarde (2007), Duff (2017), and Ferrone (2015), it is posited that Romanticism cultivated a framework that emphasised emotion, a sense of national identity, and the revered nature of memory. This shift in intellectual focus has permeated the archival field, leading to a characterisation of records as both aesthetic and emotive entities linked to cultural heritage.

Subsequently, the article delves into the ways in which Romantic themes, such as the significance of individuality, the longing for the past, and the reverence for nature, shaped archival practices. By referencing the studies conducted by Beinek (2001), Rudvin (1996), and Anttonen (2005), the paper vividly demonstrates how personal collections, oral traditions, and folklore emerged as valid elements within national archives. These transformations marked a pivotal change from a focus on state-oriented, bureaucratic methods of recordkeeping to the emergence of archives as emotionally resonant and identity-focused spaces that fostered collective memory and sustained cultural continuity.

The research subsequently focuses on the European archival traditions that were moulded by the influence of Romanticism, showcasing specific examples from France, Germany, England, Belgium, and Italy. Within these nations, the prevailing currents of Romantic historicism, alongside nationalist ideologies and artistic sentiments, played a crucial role in shaping archival policies, classification methods, and the interpretation of the significance of records. In a stark comparison, the Ottoman archival tradition is examined as a practical and bureaucratic system that remains largely unaffected by the ideals of Romantic culture, primarily due to its emphasis on an imperial and multi-ethnic administrative framework.

The concluding section of the article critically examines the influence of Romanticism on the evolution of both modern and postmodern archival theories. By referencing the significant theoretical shifts identified by Terry Cook (2013) alongside Cifor's (2016) affect theory, the discussion posits that contemporary approaches to archival knowledge increasingly prioritise emotional experiences, individual identity, and the construction of narratives. The paper delves into terminologies such as "affective archives," "archival subjectivity," and "memory as cultural capital," positioning them as intellectual inheritances from Romantic ideology. Additionally, the analysis considers how the principles of Romantic aesthetics and emotional resonance are being reconceptualized within the framework of digital archives, facilitating immersive, user-focused interactions with historical content.

Despite the growing interest in cultural memory and archival subjectivity, the influence of Romanticism as an epistemological and aesthetic framework within archival theory remains significantly underexplored. While existing literature often treats archives in relation to power, identity, and narrative, few studies have systematically examined the Romantic movement's conceptual legacy in shaping the emotional, symbolic, and national dimensions of archival thought. This study fills this gap by providing a comprehensive, comparative, and historically grounded analysis of how Romanticism has contributed to the evolution of archival theory across Europe. It introduces a novel perspective by linking Romantic epistemology to contemporary archival paradigms, thereby expanding the theoretical discourse around affective archives, collective identity, and the aesthetic politics of memory.

In summary, this paper compellingly argues that Romanticism has been instrumental in reshaping the way we think about archives. It has infused the field with emotional, aesthetic, and identity-driven values, fundamentally altering both the theory and practice within the discipline. By pushing back against traditional positivist views and reimagining the archive as a vibrant cultural and emotional arena, Romanticism retains a significant influence over

how societies choose to remember, records, and interpret their histories. Embracing this perspective can lead to a richer understanding and appreciation of our collective past.

Giriş

Romantizm, 18. yüzyılın sonlarında Aydınlanma'nın akıl merkezli, mekanik ve evrenselci yaklaşımına karşı bir tepki olarak doğan; bireyselliği, doğaya duyulan hayranlığı, geçmişe olan nostaljik bağlılığı ve estetik deneyimi önceleyen çok yönlü bir kültürel harekettir. Sanat, edebiyat, felsefe ve tarih yazımı gibi pek çok alana damgasını vuran bu akım, yalnızca duysal ya da edebi bir tavır değil, aynı zamanda insanın varlıkla kurduğu ontolojik ilişkinin dönüşümüne işaret eden bir zihniyet değişimidir. Bu zihinsel dönüşüm, zamanla toplumsal hafıza, belge anlayışı ve arşiv kavrayışı üzerinde de etkili olmuş; belgenin yalnızca bilgi taşıyan bir nesne değil, aynı zamanda bir kültürel anlam, estetik temsil ve duygusal bağ kurma aracı olarak yeniden tanımlanmasına zemin hazırlamıştır. Praczyk'in (2024, s. 460) belirttiği gibi, doğaya ve geçmişe duyulan saygı, romantik duyarlılığın temel bileşenlerinden biri olarak bellek kurumlarının -arşivler dâhil- biçimlenişinde rol oynamıştır.

Bu makale, şu temel soruya yanıt aramaktadır: Romantizm akımı, arşivlerin tarihsel ve kuramsal gelişimini yalnızca belge saklama işlevi açısından mı, yoksa estetik, duygulanımsal ve kimliksel boyutları da içeren çok katmanlı bir yapı olarak mı etkilemiştir? Arşivcilik literatüründe romantizmin etkileri üzerine yapılan çalışmalar son derece sınırlıdır. Bu makale, söz konusu boşluğu gidermeyi ve romantizmin insan ve toplum merkezli anlayışının, özellikle de tarihsel süreklilik, kültürel miras ve doğal çevreye yüklenen anlamlar aracılığıyla arşiv düşüncesini nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ferenczi ve Głowiczki'nin (2025, s. 96) ifade ettiği üzere, romantik idealler; kültürel koruma, ulusal kimlik inşası ve belge düzenleme pratiklerinin arka planında belirleyici bir rol üstlenmiş, belgeleri yalnızca idari araçlar değil, aynı zamanda estetik ve simgesel değerler taşıyan nesneler haline getirmiştir. Nitekim romantik düşünce, yalnızca bireysel duygulanımın değil; kolektif hafızanın da biçimlenmesinde estetik duyarlılığın merkezi bir unsur olduğunu öne sürer (McFarland, 1981, s.7). Duyguların, bireysel deneyimin ve doğanın öne çıkarıldığı bu yaklaşım, yalnızca sanat ve edebiyat alanlarında değil, tarihsel zamanın kavranışı ve toplumsal hafızanın biçimlenişi gibi alanlarda da köklü bir dönüşüm yaratmıştır (Assmann, 2011, s. 16).

Bu çerçevede, romantik kültürün arşivcilikteki izleri yalnızca düşünsel değil, duysal bir yoğunluk da taşır. Liu'nun (2024, s. 52) müzik, anı anlatısı ve belgeleme pratikleri üzerinden aktardığı gibi, romantik estetik duyarlık, Avrupa kültüründe yaygın bir biçimde bellek ve anlatı inşasına nüfuz etmiş, böylece belgeler—tıpkı bir beste ya da şiir gibi—estetik deneyimin bir parçası olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu dönüşüm, belgelerin maddi ve biçimsel varlığının ötesine geçerek onları kolektif belleğin taşıyıcısı ve hatta yeniden üreticisi haline getirmiştir.

Le Goff'un (1992) belleğin tarih yazımı içindeki yeri üzerine yaptığı klasik yorum, bu yaklaşımın kuramsal temellerinden birini oluşturur: Bellek tarihin düşmanı değil, onun hem kaynağı hem de içeriğidir. Bu yaklaşım, arşivlerin sadece geçmişe saklayan tarafsız yapılar değil; aynı zamanda belleği şekillendiren, yeniden kuran ve bilgiye anlam katan dinamik yapılar olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de de özellikle Devlet Arşivleri Başkanlığının yayımladığı çalışmalarda, arşivlerin yalnızca pasif bilgi depoları değil; yönetsel karar destek süreçlerinde etkin, stratejik bellek alanları olarak yeniden kurgulanması gerektiği vurgulanmaktadır (Anameriç ve Rukancı, 2023, s. 92).

Terry Cook'un (2001, ss. 4-5) postmodern arşiv kuramında işaret ettiği paradigma değişimi önemlidir. Nesnellik, tarafsızlık ve idari düzen kavramlarının yerini; kimlik, kültür, anlatı ve estetik duyarlık gibi romantik düşüncenin izlerini taşıyan kuramsal çerçeveler almıştır. Cook'a göre (2001, s. 6), arşiv düşüncesi

giderek öznel deneyimi, kültürel bağlamı ve toplumsal kimliği önceleyen bir anlayışa evrilmektedir ki bu da romantizmin duygusal ve tarihsel tahayyüllerinin çağdaş arşiv kuramında yeniden vücut bulduğunu göstermektedir.

Bu dönüşüm, özellikle kimlik, alt kimlik ve aidiyet ekseninde şekillenen özel arşivlerin (örneğin göçmen toplulukları, yerli halklar veya marjinalleştirilmiş gruplara ait arşivler) artan görünürlüğüyle somutlaşmaktadır. Bu tür arşivler, yalnızca belge toplama pratiklerinin değişimini değil, aynı zamanda romantizmin özcü kimlik tahayyülünün postmodern çeşitlenme ile nasıl birleştiğini de ortaya koyar. Dolayısıyla, romantik dönemin bireysel deneyimi yücelten estetik ve duygusal yaklaşımı, çağdaş arşiv pratiklerinde kimlik inşası ve aidiyetin yeniden tanımlanması yoluyla yankı bulmaktadır (Kerler, 2020, s. 357).

Bilgi merkezlerinin ana bileşenlerinden biri olan arşivler, geçmişte yalnızca belgelerin depolandığı pasif yapılar olarak görülürken, günümüzde bellek yönetimi ekseninde yeniden tanımlanmaktadır. Rukancı ve diğerleri (2023, s. 2), belleği “*etkin bir ağı*” olarak tanımlar ve arşivlerin yalnızca koruma değil, bilgiye erişim ve stratejik karar süreçlerine katkı sağlayan dinamik yapılar olduğunu belirtir.

Bu makale, romantik duyarlılığın arşivcilik düşüncesi üzerindeki etkisini; tarihsel gelişim, kuramsal tartışmalar ve kısmen bilgi üretim süreçleri bağlamında ele alarak, arşivlerin yalnızca yönetsel yapılar değil, aynı zamanda kültürel, duygusal ve estetik sahneler olarak yeniden düşünülmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Romantizmin Tarihsel Bağlamı

Romantizm, yalnızca edebi ya da sanatsal bir hareket olmanın ötesinde, Aydınlanma düşüncesine karşı gelişen felsefi, kültürel ve toplumsal bir kırılmayı temsil eder (Aksakal, 2010, s. 28). Bu kırılma, bireyin iç dünyasına, ulusal geçmişe ve doğaya duyulan yeni bir yönelimi beraberinde getirirken; bellek, tarih ve arşiv gibi kurumsal yapılar üzerinde de dönüştürücü etkiler yaratmıştır. Özellikle 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın başı modern tarihsel bilincin oluşumunda Romantizmin belirleyici olduğu bir geçiş sürecidir.

Aydınlanma'nın evrenselcilik, rasyonalite ve ilerleme miti üzerine kurulu pozitivist epistemolojisine karşı olarak gelişen Romantizm, bireyselliği, duyguyu ve tarihsel özgünlüğü ön plana çıkarır. Ossewaarde (2007, s. 525), bu çatışmayı, Romantizmin “*Aydınlanma aklının evrenselci iddialarına karşıt bir kültürel köklenme arayışı*” olarak tanımlar. Bu bağlamda Romantizm, sadece karşı bir duruş değil; aynı zamanda farklı bir tarih, hafıza ve kültürel aidiyet anlayışının kurucusu olmuştur.

Fransız Devrimi, Romantik düşüncenin politik bağlamda nasıl şekillendiğini anlamak açısından kritik bir kırılma noktasıdır. Devrimin yıktığı eski düzenin ardından gelen tarihsel belirsizlik, bireylerin ve toplumların geçmişe yönelik nostaljik bağlarını güçlendirmiştir. Duff (2017, s. 82), bu dönüşümü “*Aydınlanma'nın iyimserliğinden Romantik yas duygusuna geçiş*” olarak niteler. Bu geçiş yalnızca edebi ya da sanatsal temsillerle sınırlı kalmamış; aynı zamanda arşivlerin, belgelerin ve tarihi kayıtların anlamlandırılma biçimini de kökten değiştirmiştir. Belgeler, salt yönetsel işlevlerinin ötesinde, ulusal kimliklerin taşıyıcısı ve tarihsel hafızanın estetik kodları olarak yeniden kurgulanmıştır.

Fransız İhtilali sonrası dönemde arşivlerin bilimsel ve kamu yararına açık yapılar haline gelmesi, romantik düşüncenin tarihsel meraka dayalı söylemleriyle uyumlu olarak şekillenmiştir. Bu dönemde belgeler yalnızca yönetsel değil, kamunun geçmişle duygusal bağ kurmasına imkân tanıyan araçlar olarak görülmüştür (Torunlar, 2023, s. 3).

Bu dönüşüm, belleğin kendisini de epistemolojik bir değişime uğratmıştır. Lovejoy (1941 s. 270), Romantizmin bellek kavrayışını “*duygu ve kültürel kimliğin kutsal mekânı*” olarak yorumlar. Bellek artık yalnızca geçmişin kayıt altına alan bir araç değil; aynı zamanda bireysel ve kolektif anlam inşasının temel kaynağıdır. Bu yaklaşım, arşivleri de duygusal, sembolik ve estetik değeri olan yapılar haline getirmiştir.

Romantizmin bu etkisi yalnızca bireysel hafıza ya da sanatla sınırlı değildir; aynı zamanda kurumsal düşünceyi de dönüştürmüştür. Samier ve Stanley (2006 s. 42), ortak çalışmalarında, Romantik estetiğin kurumsal yapılara sezgi, duygusal bağ ve kültürel köklenme gibi unsurlar kazandırdığını belirtir. Bu yönelim, arşivlerin yalnızca bilgi düzenleyici yapılar değil, aynı zamanda kültürel hafızanın kurucu unsurları olarak algılanmasının önünü açmıştır.

Öte yandan romantizmin yalnızca Aydınlanma’ya tepki değil; aynı zamanda onun içinden çıkan eleştirel bir yeniden yorumlama biçimi olduğunu vurgular. Romantik düşünce, akli tümüyle reddetmemiş; fakat onu ulusal mit, gelenek ve kültürel sembolizmle yeniden uyumlu hale getirmeye çalışmıştır (Ferrone, 2015 s. 198). Bu bağlamda Romantizm, modern arşiv anlayışının sadece teknik değil, aynı zamanda kültürel ve ideolojik bir zemin üzerine inşa edilmesine katkı sağlamıştır.

Romantik Temaların Arşiv Kültürüne Yansımaları

Romantizm yalnızca geçmişe yönelik bir estetik ve duygusal eğilim değil; aynı zamanda bireyin, kültürün ve ulusun belleğine dair yaklaşımları kökten dönüştüren bir düşünsel zemindir. Bu zemin, özellikle arşivlerin kültürel anlam dünyasında bir dönüşüme öncülük etmiş; belgeler, koleksiyonlar ve anlatılar, yalnızca bilgi nesneleri değil, aynı zamanda duygusal ve kimlikel semboller haline gelmiştir (Cook, 2013, ss. 99-100).

Duygusal Değer ve Estetik Yaklaşım

Romantizmin etkisi, arşiv materyallerine yönelik koruma yaklaşımlarını sadece bu nesnelerin taşıdığı bilgiyi korumaktan öte, onların estetik ve duygusal anlamlarını da kapsayacak biçimde genişletmiştir. Koruma etiği, yalnızca bilimsel bir akıl yürütmeye dayanmakla kalmaz; aynı zamanda belgenin kendine özgü nitelikleri, zaman içindeki sürekliliği ve bireyler arasındaki duygusal bağ gibi unsurlara da önem vermektedir (Panetsos, 2024, ss. 94-95). Bu durum, romantik düşüncenin estetik duyarlılıklarıyla doğrudan bir örtüşme göstermektedir. Gerçekten de romantik dönem boyunca, belgelerin korunmasında sanatsal ve kültürel değerler öncelikli hale gelmiş; arşiv değerlendirme süreçlerinde belgelerin idari işlevlerinin yanı sıra, estetik ve tarihsel özellikleri de büyük bir önem kazanmıştır (Rukancı vd., 2023, s. 80).

Crane (1999, s. 196), romantik döneme özgü koleksiyoncu figürünün, geçmişe yönelik nostalji ve duygusal bağlılık gibi unsurları arşivciliğin meşru bir parçası haline getirdiğini ifade eder. Crane’e göre, “*tutkulu koleksiyoncu, duyguları ve nostaljiyi arşiv pratiğine taşıyarak kültürel meşruiyet kazanan bir figüre dönüşmüştür*” (Crane, 1999, s. 198). Böylece arşivcilik, yalnızca kamusal otoritenin alanı olmaktan çıkarak bireysel tarihsel sevgilere ve kültürel duyarlılıklara da kapı aralamıştır.

Bireysellik ve Özel Koleksiyonlar

Romantizm, bireyin yaşadığı deneyimleri ve duygularını kültürel anlam üretiminin tam merkezine yerleştirerek, özel koleksiyonların arşivsel değer kazanmasına önemli bir zemin hazırlamıştır. Beinek’in (2001, s. 184) çalışmasında da belirtildiği üzere, 19. yüzyıl Polonya ve Rusya’sında oluşturulan romantik dönem albümleri, hem kişisel anıları hem de ulusal tarih ve kimliğe ait anlatıları içermiş ve böylece birer “*duygusal arşiv*” niteliği kazanmıştır. Bu albümler, aynı anda hem “*kişisel hatıra nesneleri hem de kültürel bellek taşıyıcıları*” işlevi görerek bireysel hafızayla kolektif hafızayı birleştirmiştir (Beinek, 2001, s. 184). Bu durum, arşivciliğin yalnızca kamusal belgelerin düzenlenmesiyle sınırlı olmadığını, kişisel ve öznel anlatıların da toplumsal belleğin oluşumunda kritik bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Folklor, Ulus Belleği ve Arşivleme

Folklor, halk kültürüne ait önemli unsurların, sözlü gelenekler, efsaneler, şarkılar, danslar ve ritüeller gibi çeşitli öğelerin bir araya gelmesiyle oluşan zengin bir bütündür (Bukanya, 2025, s. 67). Romantik dönemin etkisiyle, bu bileşenler ulusal kimliğin temelini oluşturan birer arşivsel değer olarak daha fazla önem kazanmış ve kaydedilmeye başlanmıştır. Bu kavramlar, toplumların kültürel mirasını ve sosyal yapısını derinlemesine yansıtan anahtar öğeler olarak ön plana çıkmaktadır. Folklor, bireylerin kimliklerini şekillendiren; geçmişle olan bağlarını güçlendiren ve kültürel değerleri gelecek nesillere aktararak sürekliliği sağlayan önemli bir araçtır (Afridi vd., 2025, s. 2569). Bu bağlamda, folklor çalışmaları, kültürel çeşitliliği korumanın yanı sıra, toplumsal hafızayı sürdürme açısından da son derece büyük bir önem taşımaktadır.

Romantik milliyetçiliğin etkisi altında folklorik unsurlar, artık yalnızca sözlü kültürün geçici öğeleri olmaktan çıkmış ve ulusal belleğin sürekliliğini sağlayan kalıcı miras parçaları olarak arşivlere aktarılmıştır. Rudvin (1996), bu durumu 19. yüzyıl Norveç’indeki halk anlatılarının romantik söylemler aracılığıyla nasıl yeniden şekillendirilip, arşiv niteliği kazandırıldığı üzerinden ayrıntılı biçimde açıklamaktadır. Ona göre, “*Romantik milliyetçilik, sözlü gelenekleri sabitlenmiş ve arşivlenebilir kültürel varlıklar olarak yeniden çerçevelemiştir*” (Rudvin, 1996, s. 97). Bu dönüşüm, arşivin yalnızca yazılı belgelerden değil; toplumun kolektif hayal gücünden, duygusal bağlarından ve sözlü belleğinden de beslendiğini göstermektedir.

Anttonen (2005), folklorun romantizmin getirdiği duyarlılıklar çerçevesinde ulus-devlet inşasıyla ilişkilendirildiğini vurgulamaktadır. Ona göre folklor, romantik düşüncenin duygusal ve anlatısal özelliklerini taşıyan bir tür kültürel ifade olarak, ulusal kimliğin temel hafıza unsuru haline gelmiştir. Bu bağlamda arşivler yalnızca belgelerin korunduğu yerler olmaktan çıkmış; duygusal anlatıların ve kültürel temsillerin de saklanıp korunabildiği, kurumsal bellek alanlarına dönüşmüştür. Anttonen’e (2005, s. 75) göre, “*Folklor, Romantik ideallerden türetilen duygusal ve anlatısal meşruiyet aracılığıyla arşivsel mirasa dönüştürülmüştür.*”

Romantizmin Avrupa’daki Arşiv Kurumlarına Etkisi

Milli hafıza, bir toplumun geçmişine dair anlamlandırma süreçlerini belirleyen ve kolektif bir şekilde oluşturulan anlatıların toplamı olarak karşımıza çıkar. Bu hafızanın korunmasında ve aktarılmasında arşivler, kurumsal birer taşıyıcı rolü üstlenir (Keskin, 2003, s. 33). Dönemsel bakımdan Romantizm Çağı olarak da nitelendirilen (Keskin, 2007, s. 85) Romantizm akımı, arşiv kurumlarına yönelik toplumun beklentilerini yeniden şekillendirerek, aile tarihi, yerel kimlik ve mikro tarih araştırmaları gibi konuları ön plana çıkararak arşivleri entelektüel bir çekim alanı haline getirmiştir (Keskin, Furat ve Güler, 2020, s. 57).

Romantizm, yalnızca bireyin iç dünyasında ya da sanatın estetik alanında değil; aynı zamanda devletlerin tarih yazımı, ulusal kimlik üretimi, politika/siyaset belirleme veya seçme ve arşiv kurumlarının kurumsallaşma biçimleri üzerinde de oldukça belirleyici bir rol oynamıştır. Avrupa’da ulusal arşivlerin yükselişi, romantik tarih bilinciyle doğrudan ve sıkı bir biçimde ilişkilidir. Bu bilinç, geçmişin yalnızca belgelenmesi sürecinin ötesinde, aynı zamanda duygusal ve kültürel olarak derinlemesine anlamlandırılması gerektiği fikrini ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda, romantizmin etkileri yalnızca bireysel duygu durumlarıyla sınırlı kalmaz; toplumsal bellek ve kültürel mirasın şeklini ve özünü de derinden etkiler. Modern arşiv anlayışı yalnızca idari belgelerin yönetimiyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda bilgi mirasının oluşturulmasında etkin bir rol üstlenmiştir (Keskin ve Güler, 2022, s. 270). Bu bakış açısı, romantik dönemin bilgiye estetik ve tarihsel anlam yükleyen anlayışıyla da örtüşmektedir.

França’da romantik tarihçiliğin öncüleri arasında yer alan Thierry ve Michelet gibi figürler, geçmiş anlatmakla yetinmeyip, onu estetik, duygusal ve ulusal bağlamlarla yeniden kuran anlatılar ortaya koymuşlardır. Kelley (2014, s. 97), bu tarih yazımının yalnızca akademik söylemle sınırlı kalmadığını; 1830 sonrası dönemde

arşiv politikalarının da bu yaklaşımdan etkilendiğini vurgular. Belgeler, yalnızca idari kaynaklar değil; ulusal mitolojinin taşıyıcı öğeleri olarak yeniden sınıflandırılmıştır.

Almanya’da romantik milliyetçilik, “*Volksgeist*” yani halk ruhu kavramı etrafında şekillenmiş ve bu kültürel öz, arşivsel belgelerin düzenlenmesinde merkezi bir referans haline gelmiştir. Alman tarih yazımının, romantik idealler doğrultusunda ulusal kimliği pekiştiren bir belge mimarisi oluşturduğunu, arşivlerin bu ideolojik yapının taşıyıcısı konumuna geldiğini ortaya koyar. Arşivler sadece geçmişi saklayan yapılar değil, aynı zamanda ulusal hafızayı şekillendiren ve “*halk ruhu*”nun izlerini taşıyan kültürel koleksiyonlardır (Berger, 2011, s. 45). “*Volksgeist*”in yalnızca tarih yazımında değil, aynı zamanda romantik düşüncenin temel dayanak noktası olarak millet fikrini doğallaştırdığı, arşivlerin bu millî özün simgesel taşıyıcıları olarak işlev gördüğü belirtilir (Leerssen, 2013, s. 67). Bu doğrultuda, romantik tarih anlayışı ile şekillenen arşiv pratikleri, dönemin yükselen bürokratik modernleşmesiyle birlikte var olmuştur.

Max Weber’in antipozitivist yaklaşımı ve rasyonel-legal bürokrasi modeli bu noktada dikkate değerdir. Weber’e göre modern bürokrasi, hiyerarşik yapı, standartlaşma ve işlevsel rasyonalite üzerine kuruludur; ancak aynı zamanda tarihsel anlamlandırma süreçlerinde değer-yönelimli (wert-rational) tutumlar da belirleyici olabilir (Weber, 1978, s. 6). Bu çerçevede, arşivler yalnızca teknik-idari organizasyonlar değil; aynı zamanda ulusal kimlik üretiminin ve kültürel temsilin taşıyıcıları olarak da işlev görmüştür (Lutzker, 1982, s. 123). Romantik ideallerin estetik ve duygusal kodları ile Weberyen bürokratik düzenin rasyonel yapısı arasında doğrudan bir çelişki olmaksızın, birbirini tamamlayan işlevsel bir eşleşme oluşmuştur (Bearman, 1992, s. 169). Böylece arşivler, hem ulusun sembolik hafızasını kuran yapılar hem de modern devletin düzenleyici aygıtları olarak çift yönlü bir rol üstlenmiştir.

İngiltere’de romantizm, özellikle geçmişin korunması yönündeki miras edinme hareketlerinde etkili olmuş; harabe estetiği, nostalji ve gelenek gibi temalar, belge saklama ve arşivleme politikalarına yön vermiştir (Kerler, 2022, s. 37). İngiliz arşiv kurumlarının, Aydınlanma’nın bürokratik düzenleme mantığından farklı olarak duygusal aidiyetler ve estetik hassasiyetler üzerinden yapılandığı ifade edilir (Swenson, 2013, s. 67). Böylece arşivler, yalnızca bilgi depoları değil; tarihî duygulanımların muhafaza edildiği sembolik alanlara dönüşmüştür.

1830 sonrası Belçika’da, romantik-milliyetçi ideolojiler arşiv yapısını köklü biçimde dönüştürmüştür. Bu süreçte folklor belgelerinin ve Orta Çağ’a ait sembollerle zenginleştirilen arşivlerin, ulusal mitin temsili araçları haline geldiği vurgulanır. Belgeler artık yalnızca tarihî gerçekliklerin değil, kültürel kimlik inşasının da temel yapı taşlarıdır (Tollebeek, 1998, s. 332). Arşiv, devletin kurumsal hafızasından çok, ulusun ruhani belleği olarak konumlandırılmıştır.

İtalya örneğinde ise romantizm, özellikle ulusal birliğin tesisinde önemli bir kültürel gerekçeye dönüşmüştür. Berger (2011, s. 27), Piemonte başta olmak üzere İtalyan bölgelerinde arşivlerin merkezî yapılar haline getirilmesinin, romantik tarih anlayışıyla bütünleşen bir ulus anlatısına dayandığını ifade eder. Arşivler, bu anlamda yalnızca belgelerin saklandığı yerler değil; aynı zamanda birliğin, sürekliliğin ve tarihsel köklerin simgesel merkezleri olarak yapılandırılmıştır.

Tüm bu örnekler, arşiv kurumlarının Avrupa’da yalnızca teknik yapıların ötesinde, kimlik üretimiyle doğrudan ilişkili ideolojik araçlara dönüştüğünü göstermektedir. Berger (2013, s. 8), ulusal arşivlerin romantik tarih anlatılarını kurumsallaştıran ideolojik mekanizmalar olarak işlev gördüğünü savunur. Arşivler bu dönemde yalnızca yönetsel değil; aynı zamanda estetik, duygusal ve kültürel anlatıların merkezi olarak yeniden tasarlanmıştır.

Romantizm, Avrupa’nın farklı ülkelerinde farklı yollarla ama ortak temalarla arşivcilik anlayışını değiştirmiştir. Fransa’da duygusal tarihçilik; Almanya’da halk ruhu; İngiltere’de estetik aidiyet; Belçika’da folklor; İtalya’da ise ulusal birlik anlatısı, arşivlerin anlamını yalnızca yönetsel değil, kültürel ve ideolojik bir zemine

taşımıştır. Tüm bu süreçler, modern arşiv anlayışının doğuşuna ve bugünkü kurumsal arşivciliğin kimliksel rolüne doğrudan katkı sağlamıştır.

Avrupa'daki arşivcilik anlayışının duygusal, kültürel ve ulusal kimlik ekseninde romantik etkilerle şekillenmesinin aksine, Osmanlı arşivlerinde romantizm etkili olmamıştır. Bunun temel nedeni, Osmanlı'nın arşiv geleneğinin yönetsel düzenlemeler ve bürokratik işlevler üzerine kurulu olmasıdır (Burak ve Rothman, 2022, s. 690). Belgeler, Osmanlı bürokrasisinde öncelikli olarak devletin merkeziyetçi yapısının işleyişini sağlamak, idari ve hukuki süreçleri belgelemek amacıyla muhafaza edilmiştir (Aymes, 2013, s. 76).

Osmanlı arşivlerinin oluşumu, Avrupa'daki ulusal kimlik inşasına yönelik romantik yaklaşımdan ziyade, imparatorluğun çok katmanlı yapısının gerektirdiği pragmatik ve bürokratik bir anlayışla şekillenmiştir (Seviner, 2015, s. 45). Millet sistemi gibi özgün yönetim mekanizmalarına sahip olan Osmanlı Devleti, homojen bir ulusal kimlik oluşturma gayesi gütmemiştir. Bu durum, Batı'da romantik milliyetçiliğin yükselişiyle birlikte arşivlerin kazandığı ulusal temsil işlevinin, Osmanlı bağlamında ortaya çıkmasını engellemiştir. Dolayısıyla Osmanlı arşivleri, bir milletin romantik hafızasını oluşturmaktan ziyade, imparatorluğun hukuki, mali ve idari hafızasını kayıt altına alarak merkeziyetçi kontrolü sürdürme amacına hizmet etmiştir (Ersoy, 2017, s. 138; Berger, 2011, s. 21).

Buna karşın Avrupa'da, özellikle Fransız ve Alman arşiv gelenekleri, ulus-devletin inşasında romantik tarihçilikle paralel yürümüş ve arşivler bu tarih anlatılarını desteklemiştir (Berger, 2011, s. 25). Oysa Osmanlı arşivlerinde bu türden bir ulus merkezli duygu yüklemesi yerine, belge üretiminde ve saklanması daha çok yönetsel işlevsellik ön plana çıkmıştır (Doğan, 2024, s. 5). Bu durum, özellikle belgelerin imha pratiğinde açıkça görülmektedir. Osmanlı'da, belgelerin imhasında bile temel ölçüt, onların idari ve hukuki işlevselliklerini yitirmesi olmuştur (Keskin, 2021, s. 12). Bu yaklaşım, arşivlerde biriken evrakın sadece faaliyetlerin yürütülmesindeki pragmatik değerinin dikkate alındığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Osmanlı arşiv anlayışı; modern Avrupa uluslarının romantik ve kültürel temsiliyet çabalarından farklı olarak, çok etnikli imparatorluk yapısının sürdürülmesini sağlayan bürokratik ve hukuki düzeneklerle açıklanabilir (Karahasan, 2015, s. 34; Gülmez, Topal, Rumelili, 2023, s. 12). Bu bağlamda, Osmanlı arşiv geleneği ile Avrupa'daki romantik arşiv anlayışı arasındaki kuramsal ve kültürel farklılıkların, karşılaştırmalı tarih, arşiv kuramı ve hafıza çalışmaları çerçevesinde daha derinlemesine incelenmesi, alana önemli katkılar sunacaktır.

Romantizmin Arşiv Teorisine Etkisi: Modern ve Postmodern Yorumlar

Romantizm, tarihsel ve estetik bir akım olmanın ötesinde, bilgi üretiminin biçimlerini, epistemolojik temelini ve arşivcilik teorilerini köklü bir şekilde değiştiren bir düşünsel dönüşüm alanı olarak incelenebilir. Bu dönüşümün etkileri, özellikle modern ve postmodern arşiv teorilerinde hafıza, kimlik, duygu ve anlatı gibi unsurların belirginleşmesiyle kendini gösterir.

Romantizm, arşivciliği yalnızca bir yönetim aracı olarak değerlendirmek yerine, belgelerin taşıdığı kültürel ve kimliksel değerleri ön plana çıkaran yenilikçi bir perspektif geliştirmiştir. Bu yeni yaklaşım sayesinde arşivler, toplumsal hafızanın aktif olarak oluşturulduğu, bireysel ve kolektif kimliklerin şekillendiği ve geçmişle duygusal bağlantıların kurulduğu zengin anlam katmanlarına dönüşmüştür. Böylece romantizmin temel unsurları, modern ve postmodern arşiv teorilerinde önemli bir paradigma değişikliğine zemin hazırlamıştır.

Romantik Paradigmanın Arşivcilikteki Yansımaları

Terry Cook (2013) tarafından geliştirilen dört temel arşiv paradigması -*delil, hafıza, kimlik ve topluluk*- zaman içerisinde dönüşerek arşiv teorisinin gelişim yönünü belirlemiştir. Bu paradigmlar içinde özellikle

hafıza ve kimlik merkezli yaklaşımlar, romantizmin temel unsurlarından olan bireysellik, duygusal yoğunluk ve kültürel aidiyet gibi kavramlarla yakın ilişki içindedir. Bu çerçevede arşivler, sadece belgelerin yönetsel birikimini temsil eden mekânlar olmaktan çıkıp, toplumun belleğinin şekillendiği, kimliklerin oluşturulduğu ve kültürel temsilin gerçekleştirildiği alanlara dönüşmüştür. Cook'a göre bu dönüşüm, romantik düşüncenin arşivcilik anlayışına getirdiği estetik ve sembolik boyutlarla mümkün hale gelmiştir. Nitekim Cook, romantizmin arşivcilere belgeleri bürokratik veriler olarak değil, duygusal ve sembolik anlamlarla yüklü unsurlar olarak değerlendirme ilhamı verdiğini belirtmektedir (Cook, 2013, s. 110).

Hafıza, Duygu ve Kimlik Üzerinden Yeni Arşiv Yorumları

Romantizmin arşiv düşüncesine etkileri, yalnızca kurumların işleyiş biçimlerinde değil, aynı zamanda epistemolojik bir duyarlılık olarak da belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Hardiman (2014, s. 182), romantik felsefenin tarihî hayal gücünü, öznelliği ve duygusal bağlılıkları arşivleme süreçlerinin merkezine yerleştirdiğini ifade eder. Bu bağlamda arşivler, tarafsız ve objektif kayıt mekanizmaları olmaktan çıkarak, geçmişle duygusal bağların kurulduğu ve çeşitli kültürel anlamların yeniden üretildiği alanlara dönüşmüştür (Hardiman, 2014, s. 182).

İngiliz romantik şairlerinden özellikle Blake, Byron ve Keats'in eserlerinde ön plana çıkan çürüme, kayboluş ve hatırlama gibi temaların arşiv estetiğiyle örtüştüğü vurgulanır (Kerler, 2020, s. 417). Romantik şairler, bellek ve yok oluş gibi kavramları estetik bir biçimde ele alarak, postmodern arşivcilik anlayışının duygusal ve şiirsel zeminini önceden haber vermişlerdir (Kerler, 2020, s. 417). Bu durum, şairlerin edebi eserlerinde geçmişe dair duygusal bir çağrışım yaratma çabalarının yanı sıra, bu çağrışımın arşiv mantığı içinde nasıl yapılandığına dair yeni perspektifler sunar. Dolayısıyla romantizmin etkisi, sadece yazınsal bir bağlamda değil, aynı zamanda arşivsel uygulamaların çerçevesinde de derin izler bırakmaktadır.

Arşiv Epistemolojisinde Paradigma Değişimi ve Yeni Yaklaşımlar

Epistemolojik kırılma, bilgi üretimi ve anlamlandırma süreçlerinde meydana gelen paradigma değişimlerini ifade eden bir kavramdır (Jakubik, 2011, s. 376). Romantizm, klasik pozitivist bilgi rejimine karşı geliştirdiği yenilikçi ve farklı yaklaşımlarla bu kırılmalardan birine önemli bir öncülük etmiştir (Hadzigeorgiou ve Schulz, 2014, s. 1983). Bu paradigma değişimleri, bilimsel düşüncenin ve sosyal anlayışın evrimine katkıda bulunmakta ve farklı disiplinler arası etkileşimleri körüklemektedir.

Romantizm yalnızca bir duygulanım meselesi değil; aynı zamanda klasik bilgi rejimlerine yönelik ciddi bir düşünsel meydan okumadır. Bu bağlamda, özellikle Aydınlanma döneminde şekillenen arşivcilik anlayışı, romantik ve postmodern yaklaşımlar tarafından temelden sorgulanmıştır. Helen MacNeil (2008), Aydınlanma düşüncesinin ürünü olan "*orijinal düzen*" ilkesinin romantik öznellik tarafından dönüştürüldüğünü ve bu dönüşümde artık belgelerin değerinin yalnızca içeriklerinde değil; aynı zamanda üreticilerinin niyetinde, bağlamsal koşullarında ve taşıdıkları duygusal etkide arandığını ifade eder. Romantik öznellik, niyeti, bağlamı ve duygusal boyutu ön plana çıkararak Aydınlanma döneminin arşivsel düzen anlayışına meydan okumuştur (MacNeil, 2008, s. 6).

Lustig (2020, s. 74) romantizmin hafıza ve kültürü idealleştiren yaklaşımının geleneksel nesnellik anlayışını geçersiz kıldığını vurgulamaktadır. Bu durum, geçmişten günümüze uzanan bir tartışmayı alevlendirir ve kültür ile hafıza üzerinde derinlemesine düşünmeyi zorunlu kılar. Arşivlerde bilgi üretimi, yalnızca veri biriktirme ile kalmamakta, aynı zamanda çeşitli anlatılar, çok sayıda kültürel bağlamlar ve zengin duygusal içerikler aracılığıyla bu veri sürekli olarak yeniden şekillendirilmektedir. Günümüzde arşiv çalışmalarının özünde yatan bu dinamik, romantik duyarlılığın günümüz arşiv epistemolojileri üzerindeki etkisinin belirgin bir şekilde gözler önüne serildiğini göstermektedir (Lustig, 2020, s. 68). Lustig (2020, s. 74) ise romantizmin hafıza ve kültüre dair idealize edici yönünün, günümüzdeki anlatı odaklı arşiv epistemolojilerinin temel

taşlarından birini oluşturduğunu ileri sürmektedir. Bu bakımdan, günümüz toplumunda hafızanın nasıl inşa edildiği, kültürel pratiklerin nasıl şekillendiği ve bu pratiklerin arşivlerle ilişkisi oldukça önemlidir.

Duyguların Teorik Arşivle Buluşması

Romantizmin arşiv kuramına yaptığı en dikkate değer ve etkileyici katkılardan biri, duygu durumunun ve olgunun bilgi üretimi ile belgelerin değeri üzerinde esaslı bir belirleyici unsur olarak kabul edilmesidir. Cifor (2016, s. 15), arşivcilik literatürüne duygusal teoriyi entegre ederek ve böylece yeni bir bakış açısı sunarak, arşivlerdeki değerin yalnızca içerikte yer alan bilgiyle değil, aynı zamanda bunun yanı sıra kişisel bağlar, anılar ve bireylerin kendine ait olma hissi ile de şekillendiğini öne sürmektedir. Bu farklı ve yenilikçi perspektif, romantizmin bireyi merkeze alan ve estetik duyarlılık temelinde oluşan derin epistemolojik anlayışının, modern ve çağdaş arşiv kuramındaki belirgin bir iz düşümüdür. Cifor'a (2016, s. 15) göre, duygu unsurunun arşiv etiği ile pratiğinin çevresel değil, tam aksine merkezi bir bileşeni olduğu ve bu anlayışın romantik düşüncenin belirgin ve derin bir mirası olarak öne çıktığı ifade edilmektedir.

Romantizm, arşiv teorisinin epistemolojik temellerine estetik, duygusal ve bireysel öğeleri yerleştirerek, klasik bilgi modellerinin ötesine geçilmesine önemli bir katkı sağlamıştır. Hafızayı, kimliği ve anlatıyı merkeze alan bu yenilikçi yaklaşım, hem teorik hem de etik boyutlarıyla arşivcilikte tamamen yeni bir paradigmayı yaratmıştır. Bu bağlamda, Romantizm, arşiv teorisinin evrimine yön vererek, bilgi ve bellek kavramlarını daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olurken, bireylerin ve toplumların kendi kimliklerini nasıl inşa ettiğine dair kritik bir bakış açısı sunmaktadır.

Romantik Estetiğin Dijital Arşivlere Yansımaları

Günümüzde dijital arşivler, yalnızca bilgiye erişim sağlayan araçlar olmanın ötesinde, kültürel temsil ve estetik deneyimlerin şekillendiği önemli yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu arşivler, geçmişin izlerini taşıyarak, bir köprü işlevi görmektedirler. Romantik estetik anlayışının; özellikle bellek, özgünlük, kişisel anlatılar ve zaman algısıyla kurduğu ilişki biçimleriyle dijital arşivlerin yapısına sızdığı görülmektedir. Kerler'e (2020, s. 417) göre, romantik dönemin şairleri belleği ve yok oluşu estetikleştirerek, postmodern arşiv duyarlılıklarını önceden sezmiştir; bu duyarlılıklar günümüz dijital arşivlerinin kullanıcı deneyimlerinde varlığını sürdürmektedir. Dijitalleşen dünyada, bu arşivler sadece birer veri deposu olmanın çok ötesinde, bireylerin duygusal ve zihinsel etkileşimlerine olanak tanıyan, geçmişi bugüne ve geleceğe bağlayan mekanizmalar haline gelmiştir. Benzer biçimde Cifor (2016, s. 15) da dijital platformların, duyguyu merkeze alan yeni bir arşiv değeri sistemi geliştirdiğini ve bunun romantizmden miras alınan özgün bir kavrayış olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda dijital arşivler, görsel, işitsel ve metinsel katmanları aracılığıyla geçmişle çok boyutlu ve duygusal bağlantılar kurma imkânı sunarak, romantik döneme özgü estetik ve duygusal derinliği dijital ortamda yeniden canlandırmaktadır. Ayrıca kullanıcıların arşivle olan etkileşimleri, kendilerine özgü yorum katmalarına ve geçmişle geleceği birleştiren bir anlatı oluşturmalarına olanak tanıyan benzersiz fırsatlar sunmaktadır.

Romantizmin Arşiv Kuramı ile Sentezi

Romantizm, arşivcilik teorisini Avrupa çapında farklı güzergâhlar izleyerek ama benzer düşünsel temalar etrafında şekillendirmiştir. Fransa'da duygusal tarihçilik anlayışı, Thierry ve Michelet gibi figürlerin etkisiyle arşiv politikalarını tarihsel anlatıların duygusal ve ulusal karakteri üzerine oturtmuş; belgeleri sadece idari ve yönetsel bir kaynak olmaktan çıkarıp, ulusal mitolojinin sembolik temsil araçlarına dönüştürmüştür (Mitzman, 1996, s. 671). Almanya'da ise romantik milliyetçiliğin "*Volksgeist*" (halk ruhu) kavramı etrafında şekillenmesi, arşivleri ulusal kimliğin yansıtıldığı kültürel hafıza merkezleri hâline getirmiştir (Berger, 2011, s. 45). İngiltere örneğinde arşivcilik anlayışı, romantizmin harabe estetiği, nostaljik bağlılık ve tarihsel süreklilik

gibi duygusal temalarla ilişkilendirilmiş; belgeler salt idari kayıtlar olmaktan çıkıp kültürel aidiyet ve duygusal bellek unsurları olarak konumlandırılmıştır. Belçika ise romantik-milliyetçi yaklaşımlarla folklorik ve sembolik öğeleri arşiv yapılarının merkezine yerleştirerek, arşiv kurumlarını ulusun mitolojik belleğini saklayan tarihsel semboller olarak yeniden yorumlamıştır. İtalya’da ise romantizm, özellikle Piemonte gibi bölgelerde ulusal birlik fikri etrafında şekillenen merkeziyetçi bir arşiv anlayışına temel oluşturmuş; arşivleri birliğin ve sürekliliğin kurumsal mekânları hâline getirmiştir. Tüm bu süreçler, Avrupa’da arşiv kurumlarının sadece yönetsel birer yapı olmadığını, aynı zamanda kültürel, duygusal ve ideolojik kimlik üretiminin merkezî araçları olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır. Romantik duyarlılık böylece modern arşiv anlayışının kimlikel ve ideolojik boyutlarını doğrudan etkilemiş ve bugünkü arşivcilik pratiğinin kuramsal kökenlerini oluşturmuştur.

Öte yandan romantizm, klasik bilgi rejimleriyle epistemolojik bir hesaplaşmaya girişerek arşiv teorisinin temel ön kabullerini de dönüştürmüştür (Lusting, 2020, s. 66). Bu epistemolojik kırılma; bellek, kimlik ve anlatının merkeze alındığı, estetik ve duygusal deneyimlerin epistemolojik meşruiyet kazandığı yeni bir arşiv paradigmasına zemin hazırlamıştır. Bu yeni paradigma, belgeleri yalnızca bilgi ve delil kaynağı olarak değil, aynı zamanda duygusal ve kimlikel bağlarla ilişkilendirilen anlatı unsurları olarak tanımlar (Cifor, 2016, s. 19). Bu bağlamda, Terry Cook’un (2013, s. 107) vurguladığı üzere, arşivler artık nötr bilgi depoları olmaktan çıkıp kültürel kimliklerin ve kolektif hafızanın inşa edildiği mekânlar hâline gelmiştir. MacNeil’in (2008, s. 10) belirttiği gibi, romantik öznel; niyeti, bağlamı ve duygusal boyutu ön plana çıkararak Aydınlanma döneminin arşivsel düzen anlayışına meydan okumuştur. Lustig’in (2020, s. 73) ifade ettiği biçimiyle, romantizmin belleğe ve kültüre yönelik idealleştirici yaklaşımı, günümüzde arşiv epistemolojisinin anlatı-temelli, duygusal ve kültürel bağlarla örülü yapısını mümkün kılmıştır. Ayrıca Cifor’un (2016, s. 21) duygulanımsal teori çerçevesinde belirttiği gibi, duygular artık arşivsel değer belirlemede ikincil değil, merkezî ve kurucu bir unsurdur. Böylece romantik epistemoloji, klasik arşiv paradigmasının sınırlarını aşarak, belgenin anlamını kültürel, duygusal ve kimlikel boyutlarla zenginleştirmiştir.

Romantizm, Avrupa’nın farklı ulusal bağlamlarında ve arşiv teorisinin epistemolojik zemininde önemli bir kırılmaya yol açmış; belgeleri yalnızca teknik ve yönetsel boyutlarıyla değil, aynı zamanda kültürel, duygusal ve kimlikel değerleriyle tanımlayan çok katmanlı bir arşiv anlayışının doğuşuna zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda romantizm, günümüz arşivcilik pratiği ve teorisinin duygusal, kültürel ve kimlik merkezli yaklaşımının temelini oluşturan kritik bir tarihsel ve kuramsal dönüşümü temsil etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu makale, Romantizm’in arşiv teorisi üzerindeki derin ve kalıcı etkilerini tarihsel, teorik ve epistemolojik bir bakış açısıyla incelemektedir. Romantizm, yalnızca bir estetik tepki veya sanatsal bir duruş olmanın ötesinde; bireylerin, toplumların ve kurumların bellek, tarih ve kültürle kurduğu bağların doğasını köklü bir şekilde değiştiren önemli bir düşünsel dönüşüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönüşüm, özellikle Avrupa ülkelerinde arşiv kurumlarının, ulusal kimliklerin ve toplumsal belleğin şekillenmesi sürecinde belirgin bir şekilde gözlemlenmiştir.

Romantizmin arşiv anlayışına yaptığı en önemli katkılardan biri, duygusal ve estetik unsurları arşivsel bilginin temel bileşeni olarak konumlandırmasıdır. Bu durum, belgeleri sadece yönetsel ya da hukuksal kayıtlardan ibaret olmaktan çıkararak, bireylerin ve toplulukların tarihsel, kültürel ve duygusal kimliklerini yansıtan birer taşıyıcı haline getirmiştir. Dolayısıyla arşivlerin anlamı ve fonksiyonu, romantizmin bireysellik, özgünlük ve duygu odaklı epistemolojik yaklaşımı ile daha da derinleşmiştir.

Terry Cook’un (2013) belirttiği gibi, arşivciliği etkileyen paradigma değişimleri -delil, hafıza, kimlik ve topluluk- romantizmin öznel ve sembolik yaklaşımlarıyla birleşerek tamamen yeni bir bilgilendirme anlayışı

geliştirmiştir. Belgeler, sadece bürokratik veriler olmaktan çıkmış; kültürel ve duygusal derinliklere sahip sembolik nesneler haline gelmiştir. Bu perspektif, arşivlerin toplumsal hafıza ve kimlik oluşumundaki kritik rolünü gözler önüne sermektedir. Arşivler, yalnızca geçmişin izlerini saklamakla kalmayıp, aynı zamanda bireylerin ve toplumların kimliklerini şekillendiren dinamik ve etkili araçlardır. Bu sebeple, arşivciliğin önemini anlamak ve bu alandaki gelişmelere dikkatlice yaklaşmak, geleceğimizin inşasında hayati bir adım olacaktır.

Osmanlı arşivciliği, Avrupa'daki örneklerinden belirgin bir şekilde farklılık göstermekte olup, bu farklılığın kökeninde imparatorluğun bürokratik yapısının etkisi yatmaktadır. Osmanlı Devleti, Avrupa'daki ulusal kimlik oluşturma çabalarının aksine, belgeleri merkezîyetçi yönetim süreçlerini denetlemek amacıyla kullanmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşım, Osmanlı arşivlerinin kültürel ya da duygusal anlamlar taşıyan romantik paradigmalardan oldukça uzak bir yapıya bürünmesine neden olmuş, böylece arşivlerin yönetsel işlevselliğinin ön plana çıktığı pragmatik bir niteliğe dönüşmesine yol açmıştır.

Romantizmin bireyselliği ve özel koleksiyonları arşiv teorisine dâhil etmesi, kişisel anlatıların toplumsal bellekteki değerini önemli ölçüde artırmıştır. Bu süreç, arşivcilik alanının yalnızca kamuya ait bir işlem olmanın ötesine geçmesine neden olmuştur; böylece bireysel hikayeler, duygusal bağlar ve nostaljik unsurlar arşivlerin epistemolojik geçerliliğine önemli katkılar sağlamıştır. Sonuç olarak, arşivler artık sadece resmi tarihi değil, aynı zamanda kişisel ve mikro tarihleri de içeren çok katmanlı belleklere dönüşme imkânı bulmuştur.

Folklor ve sözlü kültür bileşenlerinin arşivsel bir kimlik kazanması, romantizmin ulusal kimlik ile kültürel hafıza arasındaki bağın pekiştirilmesine dair en belirgin örneklerden birini oluşturmaktadır. Romantik milliyetçilik, sözlü ve folklorik unsurları kalıcı ve arşivlenebilir öğeler olarak yeni bir biçimde tanımlayarak, ulusal mitolojilerin ve kültürel sürekliliğin belgelenmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Dijital arşivlerin romantik estetiği yeniden canlandırması, önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital platformlarda, görsel, işitsel ve metinsel unsurların bir araya gelmesiyle oluşturulan çok duyulu deneyimler, romantik düşüncenin temel bileşenleri olan özgünlük, bellek ve duygusal derinlik gibi unsurları çağdaş bir bağlamda yeniden şekillendirmiştir. Dijitalleşen arşivler, kullanıcıların geçmişle kurdukları duygusal ilişkileri zenginleştirerek, romantik duyarlılığın günümüzde nasıl var olmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Epistemolojik bir perspektiften romantizm, klasik pozitivist bilgi anlayışına çok derin bir eleştiri getirerek, arşivcilik alanında duygusal ve sembolik bilginin geçerliliğini artırmıştır. Bu dönüm noktası sayesinde, belgelerin anlamı yalnızca içeriklerinde değil; aynı zamanda bağlamlarında, onları üreten kişilerin niyetlerinde ve kültürel-duygusal etkilerinde de araştırılmaya başlanmıştır. Bu epistemolojik yeniden yapılandırma, arşivlerin anlam üretme süreçlerindeki çeşitliliği oldukça zengin bir hale getirmiştir.

Bu çalışma, romantizmin arşiv kuramına etkilerini Avrupa merkezli tarihsel ve teorik çerçeveler üzerinden incelemiştir. Ancak incelenen örneklem, belirli ülkelerle sınırlı kalmış ve Latin Amerika, Asya ya da post-sömürgeci coğrafyalar gibi farklı kültürel bağlamlara yer verilmemiştir. Ayrıca, romantik düşüncenin dijital çağda arşiv kullanıcı deneyimleri üzerindeki etkilerine dair daha fazla ampirik veri kullanılamamıştır. Gelecek araştırmalarda, hem farklı kıtalardaki arşivcilik pratiklerine dair karşılaştırmalı çalışmaların yapılması hem de dijital arşiv platformlarında kullanıcı-etkileşim temelli duygulanımsal analizlerin geliştirilmesi, romantik epistemolojinin çağdaş yansımalarını daha görünür kılacaktır.

Bu makale, arşivlerin tarihsel ve kuramsal gelişimini yalnızca teknik ve belge saklama işlevi açısından değil, aynı zamanda estetik, duygulanımsal ve kimliksel boyutları da içeren çok katmanlı bir yapı olarak nasıl etkilendiği sorusuna yanıt aramaktadır. Makalede yapılan analizler, Romantizm akımının arşiv teorisine kattığı duygusal, kültürel ve epistemolojik unsurların, özellikle Avrupa'da ulus-devlet inşası sürecinde arşivlere

bu çok katmanlı yapıyı kazandırdığını göstermektedir. Bu bağlamda, Avrupa'daki arşiv gelenekleri, belgeleri bir ulusun ortak kimliğini ve kültürel hafızasını inşa eden romantik bir sahne olarak değerlendirmiştir.

Ancak Osmanlı Devleti'nin çok uluslu ve bürokratik yapısı, bu romantik arşiv paradigmasının oluşmasını engellemiştir. Osmanlı arşivleri, ulus merkezli bir duygu yüklemesi yerine, imparatorluğun yönetsel sürekliliğini ve hukuki düzenini sağlamaya yönelik pragmatik bir işlev üstlenmiştir. Dolayısıyla makale, Romantizm'in mirasının Batı arşiv teorisindeki dönüştürücü etkisini vurgularken, bu etkinin Osmanlı bağlamında görülmediğini ortaya koyarak, arşivcilik tarihi ve teorisine karşılaştırmalı bir perspektif sunmaktadır. Bu ayrım, arşiv teorisinin gelecekteki evrimini anlamak açısından da önemli bir rehberlik sunmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi**Çıkar Çatışması****Finansal Destek**

Dış bağımsız.

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review**Conflict of Interest****Grant Support**

Externally peer-reviewed.

The author has no conflict of interest to declare.

The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri**Author Details****Bahattin Yalçınkaya**¹ Marmara Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye

0000-0003-2393-5207

bahakaya@gmail.com

Kaynakça | References

- Afridi, J., Rasheed, K. A., & Abid, N. U. S. (2025). Exploring the role of folklore in preserving and transmitting cultural heritage across generations: A qualitative study of Muzaffarabad, Azad Jammu and Kashmir, Pakistan. *The Critical Review of Social Sciences Studies*, 3(1), 2563–2574.
- Aksakal, H. (2010). "Aydınlanma" çağından "karanlık" yüzyıla politik romantizm ve modernite eleştirileri [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Anameriç, H. ve Rukancı, F. (2023). Arşivcilikte değerlendirme ve seçme: Arşivsel değer. İ. Keskin, S. Sümbül ve C. Güler (Eds.), *Arşivcilikte Güncel Konular* içinde (ss. 77–95). İdeal Kültür Yayıncılık.
- Anttonen, P. (2005). *Tradition through modernity: Postmodernism and the nation-state in folklore scholarship* (Studia Fennica Folkloristica, No. 15). Finnish Literature Society.
- Assmann, J. (2011). *Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination*. Cambridge University Press.
- Aymes, M. (2013). *A provincial history of the Ottoman Empire: Cyprus and the Eastern Mediterranean in the nineteenth century*. Routledge.
- Bearman, D. (1992). Diplomats, Weberian bureaucracy, and the management of electronic records in Europe and America. *The American Archivist*, 55(1), 168–181.
- Beinek, J. (2011). Cultural texts: Polish and Russian albums in the age of Romanticism. *Rocznik Antropologii Historii*, 1–2, 173–192.
- Berger, S. (2005). A return to the national paradigm? National history writing in Germany, Italy, France, and Britain. *European Journal of Social Theory*, 8(1), 5–22.
- Berger, S. (2011). The invention of European national traditions in European romanticism. S. Berger (Ed.), *The Oxford history of historical writing* içinde (Vol. 4, ss. 19–41). Oxford University Press.
- Berger, S. (2013). The role of national archives in constructing national master narratives in Europe. *Archival Science*, 13(1), 1–22.
- Bukenya, K. T. (2025). The role of folklore in modern culture. *Research Invention Journal of Law, Communication and Languages*, 5(2), 66–71.
- Burak, G. ve Rothman, E. N. (2022). Toward early modern archivality: The perils of history in the age of neo-Eurocentrism. *Comparative Studies in Society and History*, 64(3), 678–705.
- Cifor, M. (2016). Affecting relations: Introducing affect theory to archival discourse. *Archival Science*, 16(1), 7–31.
- Cook, T. (2001). Archival science and postmodernism: New formulations for old concepts. *Archival Science*, 1(1), 3–24.

- Cook, T. (2013). Evidence, memory, identity, and community: Four shifting archival paradigms. *Archival Science*, 13(2-3), 95-120.
- Crane, S. A. (1999). Story, history and the passionate collector. L. Peltz & M. Myrone (Eds.), *Producing the past: Aspects of antiquarian culture and practice 1700-1850* içinde (ss.187- 204). Routledge.
- Doğan, A. (2024). Studying state development through the archive: The case of interwar Turkey. *Revue internationale des études du développement*, 256, 169-202.
- Duff, D. (2017). From revolution to romanticism: The historical context to 1800. *A Companion to Romanticism* içinde (25-37). Wiley-Blackwell.
- Ersoy, A. A. (2017). *Architecture and the late Ottoman historical imaginary: Reconfiguring the architectural past in a modernizing empire*. Manchester University Press.
- Ferenczi, A. ve Gloviczki, Z. (2025). National Romanticism and cultural preservation S. Hunt & J. Bulwer (Eds.), *Teaching classics worldwide: Successes, challenges and developments* içinde (ss.94-100) Bloomsbury Academic.
- Ferrone, V. (2015). *The Enlightenment: History of an idea* (Updated edition). Princeton University Press.
- Gülmez, S. B., Topal, A. E. ve Rumelili, B. (2023). *Europe and Turkey: Identities in evolution. An analytical literature review. Open Research Europe*, 3:120.
- Hadzigeorgiou, Y. ve Schulz, R. (2014). Romanticism and romantic science: Their contribution to science education. *Science & Education*, 23(10), 1963-2006.
- Hardiman, R. (2014). Under the influence: The impact of philosophy on archives and records management. *Archives and recordkeeping: Theory into practice* içinde (ss. 171-226). Cambridge University Press.
- Jakubik, M. (2011). Becoming to know: Shifting the knowledge creation paradigm. *Journal of Knowledge Management*, 15(3), 374-402.
- Karahasan, C. N. (2015). *Exhibiting "Turkishness" at a time of flux in Turkey: An ethnography of the state* [Yayımlanmamış doktora tezi, The University of Edinburgh]. Edinburgh Research Archive
- Kelley, D. R. (2014). *Historians and the law in postrevolutionary France*. Cornell University Press.
- Kerler, D. (2020). Archive fever and British Romanticism: Blake, Byron, and Keats. *Anglia: Journal of English Philology*, 138(3), 355-383.
- Kerler, D. (2022). *British Romanticism and the archive: Loss, archives and spectrality* (Vol. 77). Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
- Keskin, İ. (2003). *Yakınçağ'dan günümüze Türkiye'de ve Avrupa'da arşivcilik eğitimi / Archival education in Turkey and Europe from early modern period to present* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keskin, İ. (2007). Gelişmelerin şekillendirdiği bir bilim olarak arşivcilik ve arşivcilik eğitimi. In S. Kurbanoğlu, Y. Tonta & U. Al (Yay. haz.), *Değişen dünyada bilgi yönetimi sempozyumu: Uluslararası sempozyum, 24-26 Ekim 2007, Ankara: Bildiriler* (s. 82-91). Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Keskin, İ. (2021). Resmi evrak neden saklanır/imha edilir? Osmanlı İmparatorluğu'nda evrak imha uygulamalarına yönelik bir değerlendirme. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, (16), 1-28.
- Keskin, İ. ve Güler, C. (2022). Arşivcilikte değerlendirme ve imha: Arşivsel teori tarihi bağlamında bir değerlendirme. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 42, 55-78.
- Keskin, İ., Furat, M. F. ve Güler, C. (2020). Kültürel miras turizminin neden arşivlere ihtiyacı var? *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, (14), 51-76.
- Le Goff, J. (1992). *History and memory*. Columbia University Press.
- Leerssen, J. (2013). Notes toward a definition of romantic nationalism. *Romantik: Journal for the Study of Romanticisms*, 2(1), 9-33.
- Liu, S. (2024). Summary of three dissertation performances: One opera role and two dissertation recitals. *University of Michigan Repository*.
- Lovejoy, A. O. (1941). The meaning of Romanticism for the historian of ideas. *Journal of the History of Ideas*, 2(3), 257-278.
- Lustig, J. (2020). Epistemologies of the archive: Toward a critique of archival reason. *Archival Science*, 20(1), 65-89.
- Lutzker, M. A. (1982). Max Weber and the analysis of modern bureaucratic organization: Notes toward a theory of appraisal. *The American Archivist*, 45(2), 119-130.
- MacNeil, H. (2008). Archivalterity: Rethinking original order. *Archivaria*, 66, 1-24.
- McFarland, T. (1981). Fragmented Modalities and the Criteria of Romanticism. içinde *Romanticism and the Forms of Ruin: Wordsworth, Coleridge, the Modalities of Fragmentation* (ss. 3-55). Princeton University Press.
- Mitzman, A. (1996). Michelet and social romanticism: Religion, revolution, nature. *Journal of the History of Ideas*, 57(4), 659-682.
- Ossewaarde, M. (2007). The dialectic between Romanticism and Classicism in Europe. *European Journal of Social Theory*, 10(4), 523-542.

- Panetsos, M. N. (2024). *[Im]materiality. Analysis of conceptual and historical material transformations and implications in collection, conservation and management in the art institutions* [Unpublished Master's thesis, Università Ca' Foscari Venezia]. Università Ca' Foscari Venezia Institutional Repository.
- Praczyk, M. (2024). Pieck, S.K.: Mnemonic ecologies: Memory and nature conservation along the Former Iron Curtain. *Hungarian Geographical Bulletin*, 73(4), 459–461.
- Rudvin, M. (1996). *The role of norms in text production: Case study of a nineteenth-century Norwegian folktale collection and its role in the shaping of national identity* [Unpublished doctoral dissertation, University of Warwick]. WRAP: Warwick Research Archive Portal
- Rukancı, F., Anameriç, H. ve Başar, A. (2021). *Arşiv ve arşivcilik: Kuram, strateji ve uygulamalar*. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı.
- Rukancı, F., Anameriç, H. ve Başar, A. (2023). *Bellek yönetimi: Arşivsel dönüşüm ve paradigma*. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı.
- Samier, E. A. ve Stanley, A. (2006). The art and legacy of the Romantic tradition: Implications for power, self-determination and administration. E. A. Samier & R. Bates (Eds.), *Aesthetic dimensions of educational administration and leadership* içinde (ss. 34–44). Routledge, Taylor & Francis Group.
- Seviner, Z. (2015). *Blue dreams, black disillusion: Literary market and modern authorship in the late Ottoman Empire* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Washington.
- Swenson, A. (2013). *The rise of heritage: Preserving the past in France, Germany and England, 1789–1914*. Cambridge University Press.
- Tollebeek, J. (1998). Historical representation and the nation-state in Romantic Belgium (1830–1850). *Journal of the History of Ideas*, 59(1), 329–352.
- Torunlar, M. (2023). Arşivcilik mesleğinin ve paradigmasının dönüşümü. İ. Keskin, S. Sümbül ve C. Güler (Eds.), *Arşivcilikte Güncel Konular* (ss. 1–42). İdeal Kültür Yayıncılık.
- Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology* (G. Roth & C. Wittich, Eds.). University of California Press.